

ISSN 2231-3265

(Online and Print)

**International Journal of Health, Physical
Education & Computer Science in Sports**

Volume- 26 No.2

Quarterly

April 2017 to June 2017

**PROCEEDINGS OF
TWO DAY INTERNATIONAL SEMINAR**

**ON
ROLE OF PHYSICAL EDUCATION
AND YOGA IN HUMAN DEVELOPMENT
19th & 20th June, 2017**

Sponsored by: University Grants Commission

**Publication Impact Factor I2OR 3.565
ISRA Journal Impact Factor 3.579**

Organized by:

Department of Physical Education & IQAC

S.K.S.D. MAHILA KALASALA UG&PG(A)

(Affiliated to Adikavi Nannaya University)

(Re-Accredited with 'B' Grade by NAAC)

Tanuku - 534 211, W.G.Dt.

In collaboration with

Adhyatma Yoga, Bengaluru

**Indian Federation of Computer Science in Sports
&**

**International Federation of Physical Education,
Fitness and Sports Science Association**

Contents

Sl. No		Page No.
	Key Note Address - Prof Subramanian Ananda Venkata	1
1.	Health Systems - Yoga Ramchander	4
2.	Pranayama - Girish Kumar Moreshwar	6
3	Role of Yoga in Personality Development - P.P.S. Paul Kumar	8
4	Effect of Yogic and Aerobic Training and Detraining on Health Related Physical Fitness of College Male Students - P.Narayana Raju	12
5	Personality Development through Yoga - K.Satyanarayana	19
6	Yoga India for Make in India - J.Chandra Prasad, S. Varalakshmi and K.Santosh Kumar	23
7	Role of Yoga in Human Life - G. Venkata Lal	31
8	Advancement of Physical Education: Indian Scenario - K. Radha Pushpavathi and P. Aruna	35
9	The Traditional YOGAS of India - Contributions of Swami Vivekananda & Sri Aurobindo - Dr. B. Naga Padmavathi	41
10	The concept of YOGA and its Importance in Human Health: T.V.Ramana	44
11	Empower Women Through Sports and Physical Literacy -With a Focus on A.P. Sports policy - (Smt.) B.V.L.A. manga	52
12	Impact of Pranayama Practices on Selected Pulmonary Variables on College Level Men Badminton Players - S.Saraboji, Nemukuri Ravi and A.Ramaiah	55
13	The Importance of Yoga and Meditation in Daily Life - D.Srinivas	59
14	Role of Yoga and Physical Education in Child Development - S.V.V.L.G.Varma and P.Chinnappa Reddy	63
15	A Role of Yoga In Education-Benefits & Challenges- L Malleswara Rao, J Rama Mohan, P Ramakrishna Rao, APV AppaRao , ARS Kumar & Ch. Kanaka Rao	66
16	Impact of Pranayama Practices on Breath Holding Time and Resting Pulse Rate of Prepubescent Boys - M.Ramajayam	70
17	Occupational Stress in The Armed Forces: An Indian Army Perspective- Dr.J.S.Prabhakara Rao, M.V.V.Ramanjaneyulu and Smt.S.Radha Ramana	75
18	Yoga for Children and Young People's Mental Health and Well-Being: Issues and Research Review - Alluri Venkata Nagavarma and CH.Jhansi Lakshmi	81
19	The Role of Yoga in Physical Education - K. Nageswara Rao,	91

	L Malleswara Rao & K Venkateswarlu	
20	The Importance of Yoga in Humanlife - K.V.R.B. Varalakshmi and M.Murali Krishna	95
21	Practice of Yoga: A Stress Releasing Weapon - V.V.S. Rama Krishna	98
22	Role of Yoga In Stress Management - C.V.Suresh and R.Malyadri	105
23	Impact of Yogic and Physical Exercises on Personality Variables, A Study on Andhra University Area Andhra Pradesh - Sudhakara Babu Mande, P.Madhu, P.P.S.Paul Kumar and B.V.Narasimha Raju	108
24	Role of Yoga in Stress Management - K.Ganga Raju, N.Krishna Mohan Raju	112
25	Effect of Yogasanas on Fasting Blood Sugar and Postprandial Blood Sugar Among Urban Diabetic Women in Visakhapatnam District - Dr. (Smt) U.Lawrence, T.Shesu Latha and K.Usha Rani	118
26	Personality Development Through Yoga - M.Nageswara Rao	125
27	Origin and Evolution of Yoga in India: It's Relevance & Remembrance- V. Ramabrahmam, K.U.B.N. Prasad, S. Somasekhar, Ch. Kanaka Rao.	129
28	Yoga for Acute Back Pain --- Sciatica - M.Sridevi and P.Aruna	134
29	Transcendental Meditation™- The Reflections and Reminiscences - Dr. K. Bhanu Prakash & J. Chandra Prasad	140
30	Effect of Raja Yoga Meditation on Respiratory System of Rama Krishna Mission Volunteers of Bapatla Branch - K.L. Swaroop, G. Sarah Sarojini	148
31	Role of Physical Education In Human Development - M. Esther Kalyani	151
32	Short Communication Autonomic Changes During "Om" Meditation - P.Johnson, Mr.J.Rajesh and V.Vasudeva Rao	153
33	Stress Management by Yoga - Masilamani, T.Sujatha	157
34	Yoga - Modern Lifestyle and International Acceptability - A. Uttama Durga Devi, Major P. Mary Céline Rose	163
35	Role of Physical Education in Child Development - P.Ratna Mary	169
36	Spiritual Discipline and Moral Judgement an Exploration into Moral Aspects of Ashtanga Yoga - K.V. Santha Kumari, R. Sumathi Devi	174
37	Leading Balanced Life by Practicing Yoga - M.V.B. Gangadhara Rao	178
38	Stress Management in Modern Era - M. Padmaja	181
39	Importance of Yoga - Smt. G. Indira Kumari, D.M. Neeraja	185

THE IMPORTANCE OF YOGA IN HUMANLIFE

¹ Dr. K.V.R.B. Varalakshmi ² Dr. M.Murali Krishna

¹Lecturer in Sanskrit. Sri. Y.N. College, Narsapur 534275. W.G.Dt.

² Lecturer in Telugu Sri. Y.N. College, Narsapur 534275. W.G.Dt.

Abstract: India is Yoga bhumi and Karma bhumi. Origin of yoga is explained in Vedas, Purina's, Itehasas, Smruthi etc. In Srimad Bhagavadgeetha Bhagavan Srikrishna says ancient and importance of yoga in 4th chapter. In Sanskrit literature four Vedas called Rig-Veda, yajurveda, Samaveda, Adharvanaveda, and six vedangas - siksha, vyakarana, chandas, niruktham, jyothisham and kalpa, and six darsanas - sankya, yoga, nyaya, vaisheshika, purvottara mimamsa are very important. The importance of yoga described in Vedas. "Nasthi yogat param balam." It means Yoga is unique strength. There is no another strength than Yoga. Yoga means union of mind, body, soul and spirit. Man is perfect and healthy who's mind and physical body are also very strong. Physical fitness and self confidence are necessary for human being. "Yogat sanjayete gnanam Gnanat - yogam parvardhate." Origine of knowledge is yoga. Knowledge is the cause of the development of yoga. Performance of yoga described in swetaswetaropanishad. If a person how hold his chest, throat, and head steadily and controlling the senses in yoga he will cross over the samsara by the boat Brahman.. In human life yoga is very important for all human beings. Peace of the mind, peace of the body, peace of the soul these three types of peace attain by Yoga only. Yogic lifestyle is the best lifestyle.

Keywords: Yoga, Human Life, Strength, Self confidence,

India is Yoga bhumi and Karma bhumi. Origin of yoga is explained in Vedas, Purina's, Itehasas, Smruthi etc. In Srimad Bhagavadgeetha Bhagavan Srikrishna says ancient and importance of yoga in 4th chapter. In Sanskrit literature four Vedas called Rig-Veda, yajurveda, Samaveda, Adharvanaveda, and six vedangas - siksha, vyakarana, chandas, niruktham, jyothisham and kalpa, and six darsanas - sankya, yoga, nyaya, vaisheshika, purvottara mimamsa are very important. In six darsanas one of darsanas is yoga. Seer kapila established sankya darsana in 5th&6th century BC. The essences of sankya darsana was written by patanjali called Yoga. We can say kapila's sankya darsana is theory and patanjali's yoga darsana is practice.

Yoga darsana contains totally 195 aphorisms and divided into 4 chapters. First chapter named as Samadhipada which contains 51 aphorisms, second chapter named as Samadhipada which contains 35 aphorisms, third chapter named vibudhi pada which contains 35 aphorisms and fourth chapter named kaivalyapada which contains 34 aphorisms. The derivation of word Yoga from Sanskrit root "uyuj" means union. In Sanskrit literature, many explications are given to the word yoga. In Bhagavadgeetha Bhagavan Srikrishna says that-

"Yogaha karmasu kousalam."¹

That mean every human being shows excellence in his duty or karma is called yoga. The seer Patanjali says that-

"Yogaha chittavrutti nirodhaha."²

That means control of soul and self is called yoga. The lord bhagavan Krishna says in bhagavatgeeta - "Samatham yoga utchayate" That means see equality in all living beings is called yoga.

The importance of yoga described in Vedas. "Nasthi yogat param balam." It means Yoga is unique strength. There is no another strength than Yoga. Yoga means union of mind, body, soul and spirit. Man is perfect and healthy who's mind and physical body are also very strong. Physical fitness and self confidence are necessary for human being.

"Yogat sanjayete gnanam

Gnanat yogam parvardhate."

Origine of knowledge is yoga. Knowledge is the cause of the development of yoga. Patanjali says that

"Aamakumbha evambhastha

Jeeryamanaha sadagathaha

Yoganalena sandahya

Ghatasudhim samacharet."

that means the part made of clay without get into the fire is not useful to storage of water. In this way the human being without the practice of yoga cannot be perfect. Man by practicing yoga, can live happily with joy and pleasure. Pantanjali said about various yogas like Kriyayoga, Rajayoga and Hathayoga.

"Tapasvadyayeswara pravidhanane kriyayoga"³

"Rajatvat sarvayoganam rajayoga ithisamutaha" [vedha]

The best performance of yoga is called Rajayoga.

"Hatat tejasojayam hatena labhyate santihi"

Every human being get victory and peace weather performance of hatayoga. Whatever it maybe the practice of yoga man inculcate good habits and good conduct and self-confidence.

"Prataratna prataritva"

that means the person who wake up early in the morning he will get ratnas. Patanjalin says that.

"yama niyama, aasana, pranayama, pratyahara, dharana, dhyana, samadhyo astavangani"⁴

These eight angas are necessary to human being to attain spiritual enlightenment.

"Ahimsa satya steya brahmacharya parigraha Yamaha"⁵

"Yete jati desakala samayavachhinnassarvabhowma mahavratham"⁶

Nonviolence, truth, honesty, control of senses and self control should be practice by all people without any restrictions like country time and gender etc.

"Ahimsa paramo dharmaha." so in yamas nonviolence is the best dharma.
Patanjali says that "Tatsannidhow vyatyagaha"⁷

There is no enmity between wild and pet animals.

"Satyapratishthayam kriya phalasrayatvam"⁸

Who follows the way of satya gain the fruitfulness of it.

"Astheyapratishthayam sarvaratnopashtanam."⁹

Don't steal others wealth then you will become wealthy person.

"Brahmacharya prathestayam veeryalabhaha"¹⁰ controlling of the sense
give most energy.

Performance of yoga described in swetaswetaropanishad. If a person how hold his chest, throat, and head steadily and controlling the senses in yoga he will cross over the samsara by the boat Brahman. If the practice of yoga has done in perfect way it will prevent and cure every disease, but it is not done properly it causes of all kinds of diseases. In this way some food restrictions take part in the performance of yoga. So yoga practice is very good habit for all human beings to control senses and get good health. In human life yoga is very important for all human beings. Peace of the mind, peace of the body, peace of the soul these three types of peace attain by Yoga only. Yogic lifestyle is the best lifestyle.

Bibliography:

1. Bhagavadgeeta. Chapter=2, Poem 50, Page 52. Geeta press, Gorakpur.
2. Adhaya-2, sutra-2; page 153.
3. Patanjali 2nd chapter, sutra-1, page-199.
4. Patanjali 2nd chapter-sutra 29-page 229.
5. Patanjali, chapter-2, sutra -30- page 229.
6. Patanjali, chapter-2, sutra -31- page 229.
7. Patanjali, chapter 2, sutra-35, page 231.
8. Patanjali, chapter2, Sutra - 36, page no 232.
9. Patanjali, chapter2 sutra- 37, page no 232.
10. Patanjali, chapter 2, Sutra-38. page no 232.

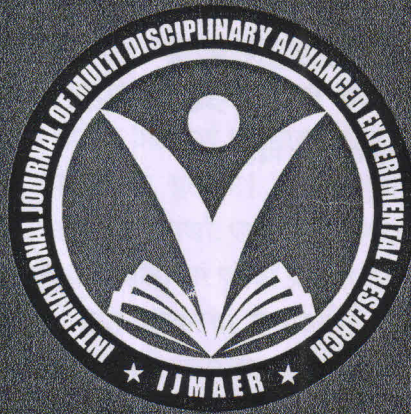
Referred Books:

1. Yasaswi Yoga - J. Srinivasa Chakravorthy. J.B.Publications Eluru Road, Vijayawada. 2008.
2. Yoga Sadhana - Prof. C.S. Rayudu., Radha Printers, Vijayawada.
3. Yoga - Vaibhava Publications, Divyasai Publications, Vidyanagar, Hyderabad.
4. Srimad Bhagavadgeeta - Gorakhpur Publications 2007.
5. Raja Yoga - Vivekananda, Sri Ramakrishna matham, Mailapur Madras. 1957.

ISSN: 2349-9648

IJMAER, Volume 4, Issue II(I), October 2017

International Journal of Multidisciplinary Advanced Experimental Research

International Journal of Multidisciplinary Advanced Experimental Research

S.No	Volume IV	Issue II(1)	October 2017	Page No
13.	శ్రీ కొంఠమంది రామకృష్ణగారి రచనల్లో సామాజికత	ఎల్. కృష్ణుల		97
14.	కృష్ణమ్ వందే జగద్గురుమ్	కె. రాజేంద్రుమార్		103
15.	“ఆంధ్రులు గర్వింపదగ్గ అమేయ కళాపధానం - నాట్యపధానం” డాక్టర్ కప్పగంతుల మధుసూదన్			107
16.	దశరూపములు	ఎన్.వి. విజయవేణి,		113
17.	<u>महाकविः कालिदासः – पर्यावरण परिरक्षणम्</u> Dr. K.V.R.B. Vara Lakshmi, Dinesh Babu Kandukuri			117
18.	समस्या – नाटककार लक्ष्मीनारायण मिश्र	डॉ.के. नागेश्वर राव		120
19.	दलित आत्मकथा में साहित्य	डॉ. एस. मेरी कुमारी		125
20.	भगवद्गीतायां निरूपितश्रेयोमार्गः	डॉ. पि. सुनीता देवी,		129

Introduction

Language is the different of languages are preference to Mahammadan independent on period, we note Private records in many parts of

An aspect of continental Europe these languages European languages close historical much renewed Aryans, but Indo members of the class these general set of reasons with study of language

Indo-Aryan linguistic problem studies, has to do opposite, as it was on the results of internal motivation temporal relations particularly who want degree to find themselves

Exactly is reasonable hypothesis explaining the process managed to design variability for the

महाकविः कालिदासः – पर्यावरण परिरक्षणम्

Dr. K.V.R.B. VARA LAKSHMI

H.O.D. of Sanskrit, Sri Y.N.M. College, NARSAPUR

DINESH BABU KANDUKURI

Research ScholaR, Andhra University, VIZAG

आधुनिककाले पर्यावरणसमस्या सर्वत्र समजनि। पर्यावरणस्य मानवजीवनस्य अन्योन्यसम्बन्धः दरीदृश्यते। पर्यावरणसमतुल्यं विना मानवजीवनं क्लिष्टतरं भवति।

“परि” आङ् इत्युपसर्गद्वयपूर्वकात् वृञ् आवरणे इति धातोः ल्युटि प्रत्यये कृते पर्यावरणं इति रूपं सिद्ध्यति। परितः आवरणं पर्यावरणमिति व्युत्पत्तिः। यद् आवृणोति सर्वान् चराचरात्मकान् तत् पर्यावरणं इत्यर्थः। अनेन भूम्यादीनि पञ्चमहाभूतानि, वनस्पतयः, सर्वे चराचर जीवाः अन्ये च पदार्थाः पर्यावरणे अन्तर्भवन्ति।

वैदिककाले मानवाः प्रकृत्या सहजीवनं कृत्वा प्रकृतिं देवतारूपेण आरधयन्तिस्म। “माता भूमिः पुत्रोऽहं पृथिव्याः” इति भावनया ते प्रवर्तन्ते। अपि च वेदकालादारभ्य भारतदेशे सर्वे मानवाः पर्यावरणपरिरक्षणे संलग्नमनस्काः सुखमयजीवनं कृतवन्तः।

महाकविः कालिदासोऽपि स्वीयग्रन्थेषु प्रकृति आरधकत्वं पर्यावरणपरिरक्षणं च प्रादर्शयत्। अयं महाकविः देवभावनया पञ्चभूतानामुल्लेखः कृतः। अभिज्ञानशाकुन्तेलनाटकप्रारम्भे मङ्गलाचरणश्लोके “या सृष्टिः स्रष्टुराद्या वहति विधिहुतं या हविर्या च होत्री” इति अष्टमूर्तिरूपं शिवं अस्तुवत्। यथा जलवह्निवायुयाजमानचन्द्रसूर्याकाशपृथ्वी रूपात्मकः अष्टमूर्त्यात्मकः सदाशिवः सर्वेभ्यः शिवं ददातु इति। अनेन श्लोकेन प्रकृतिपुरुषयोः परस्परसम्बन्धः प्रकृत्यां पवित्रा भावना च सूच्यते।

तथैव कुमारसम्भवमहाकाव्ये प्रथमश्लोके “अस्त्युत्तरस्यां दिशि देवतात्मा हिमालयो नाम नगाधिराजः”² इति। श्लोकेस्मिन् पर्वतराजं हिमालयं देवतास्वरूपं इत्यवर्णयत्।

महाकवि कालिदासः मेघदूते पूर्वमेघे “धूमज्योतिः सलिलमरुतां सन्निपातः क्व मेघः”³ इत्यवर्णयत्। धूमाग्निजलवातानां समवायरूपो मेघो भवतीति ज्ञायते। तत्रैव “त्वय्यायत्तं कृषिफलमिति भूविलासानभिज्ञैः”⁴ इति कृषिफलं सस्यादिकं मेघाधीनं भवतीति निरूपयति।

श्रीमद्भगवद्गीतायां “अन्नाद्भवन्तिभूतानि पर्जन्यादन्नसम्भवः”⁵ इति गीताचार्येणकथितम्। अनेन अन्नस्य सम्भवः पर्जन्याद् भवतीति ज्ञायते।

एवं रीत्या कालिदासमहाकविः वृक्षाणां संरक्षणम् पर्यावरणपरिरक्षणमूल हेतुर्भवतीति अकथयत्। ओषधीवृक्षाणां पोषणेन वायुप्रदूषणम्, भूमिप्रदूषणम्, जलप्रदूषणं च अपनेतुं शक्यते। पर्यावरणपरिरक्षणे सर्वे प्राणिनः सुखिनः भवन्ति।

उपयुक्तग्रन्थ सूची :

1. Works of Kalidasa-C.R. Devadhar Volum — II, Motilal Banirasisdas, Delhi-1986
2. Abhijnana Sakuntalam of Kalidasa by M.R. Kale, Motilal Banirasisdas, Delhi-1969
3. पद्मपुराणम्
4. सर्वशब्दसम्बोधिन्धारणायाम्- संस्कृत निघण्टुः, Asian Educational Services - 2005
5. विश्वसंस्कृतम्- विश्वेश्वरानन्द वैदिकशोधसंस्थानम्, होषियार् पुरम्, पञ्जाब्
6. भर्तृहरि सुभाशुतानि-जे.वि.एच्. पब्लिकेषन्स, विजयवाडा 1990

उद्धरणानि

1. अभिज्ञानशाकुन्तलम्-श्लो-1-पृ-2
2. कुमारसम्भवम्-प्रथमसर्गः-श्लो-1पृ.1
3. मेघदूते पूर्वमेघः-श्लो-5-पृ.-2
4. मेघदूते पूर्वमेघः-श्लो-16-पृ.-6
5. श्रीमद्भगवद्गीता-अ-3-श्लो-14.
6. रघुवंशः द्वितीयसर्गः-श्लो-36-पृ-30
7. रघुवंशः द्वितीयसर्गः-श्लो-37-पृ-30
8. अभिज्ञानशाकुन्तलम्-प्रथमाङ्कः-पृ.24

ఆంధ్రభారతి

ANDHRA BHARATHI

వెయ్యేళ్ళ తెలుగు సాహిత్య వైభవం

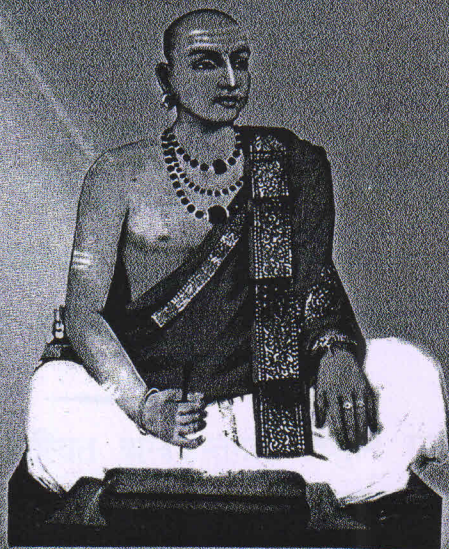
అంతర్జాతీయ సదస్సు ప్రత్యేక సంచిక

2 & 3 ఏప్రిల్ 2018

ఆదికవి నన్నయ విశ్వవిద్యాలయం సౌజన్యంతో

**A SPECIAL ISSUE ON "THE GLORY AND POMP OF
ONE THOUSAND YEARS OLD TELUGU LITERATURE**

**NATIONAL SEMINAR RESEARCH PAPERS
HELD ON 2, 3 APRIL 2018.**

తెలుగు విభాగం

యస్.వి.కె.పి. & డా॥ కె.యస్. రాజు ఆర్ట్స్ & సైన్స్ కళాశాల

Recognised by UGC as "College with Potential for Excellence"

Accredited by NAAC with Grade "A"

పెనుగొండ - 534 320. పు॥గో॥జిల్లా, ఆంధ్రప్రదేశ్

32. ప్రపంచీకరణ కథ-స్త్రీ - డా॥ యు. ఝాన్సీ 140-144
33. తెలుగు సాహిత్యానికి కొత్త పునాదులు వేసిన కత్తి పద్మారావు రచనల పరిచయం
- డా॥ అంబటి స్వామి సుందరరావు 145-150
34. ప్రకృతి కవి జయరాజు "వసంతగీతం" - రామారావు గంజికుంట్ల 151-155
35. కల్లూరి వెంకటనారాయణరావుగారి ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్ర సంగ్రహము
- జక అధ్యయనం - గవ్వల బాలచంద్ర 156-159
36. గురజాడ అప్పారావు కన్యాశుల్కం మానవ సంబంధాలు - డి.వెంకట రమణ 160-164
37. కాలువ మల్లయ్య గారి అస్పృశ్య కోయిల - దళిత మహిళాచైతన్యం
- డా॥ ఓరుగంటి సరస్వతి 165-239
38. పోరాట దృక్పథ స్త్రీకి ప్రతీక - కాటిచిలుక - శ్రీమతి పెంట విజయలక్ష్మి 169-172
39. పాండురంగ మహాత్యము-పశుపక్ష్యాదుల భక్తిరసం - డి. రాజమనోహర్ 173-177
40. ఆధునిక సాహిత్యంలో కవిరాజు హేతువాద దృక్పథం - డా॥ పులవర్తి శ్రీనివాసరావు 178-184
41. తెలుగు సాహిత్యపు అడుగుజాడ - గురజాడ - పెద్దోజు నరేష్ 185-187
42. हिन्दी में अष्टछाप कवि-तेलुగు में अष्ट दिग्गज कवि-A.Murali Krishna 188-191
43. తెలుగు సాహిత్యే ఇతర సాహిత్యానాం ప్రభావ: - యమ్.జ్యోత్స్నా 192-196
44. वेदान्तवाक्यानां प्रभाव: आन्ध्रभाषासाहित्ये (ब्रह्मर्षि उमरालीषा कृत
ब्रह्मविद्याविलासमनुश्रुत्य) - डॉ. पि. सुनीता देवी 197-200
45. తెలుగు కే సుప్రసిద్ధ రచనాకార - డా॥ ఎన్. గోపి - డా॥ ఎచ్. రమాదేవి 201-204
46. తెలుగు కే ప్రథమ ఐతిహాసిక నాటక - డా॥ కవీరాజు 205-208
47. दलित - विमर्श और तेलुगु नाटक - डॉ. के. नागेश्वर राव 209-212
48. हिन्दी साहित्य पर तेलुगु का प्रभाव - डॉ. के. श्रीलता 213-218
49. आन्ध्रभाषायामुपरि संस्कृत साहित्य प्रभाव:
- Dr. K.V.R.B. Vara Lakshmi 219-222
50. दक्खिनी (हिन्दी) भाषा पर तेलुगु भाषा का प्रभाव - डॉ. वेलुल मोहनराव 223-224
51. हिन्दी-तेलुगु साहित्य में बैष्णव चरित काव्य एवं तुलना- Dr. CHARLA MRUDULA 225-228
52. వేదపడగలు (సహస్రఫణ) : ఒక వివేచన - కే.వేంకట సురేశబాబు 229-230

49. आन्ध्रभाषायामुपरि संस्कृत साहित्य प्रभावः

Dr. K.V.R.B. Vara Lakshmi

H.O.D. of Sanskrit

Sri Y.N. College

NARSAPUR - 534-275

Cell : 93933 93619

varalakshmikvrb@gmail.com

आन्ध्रभाषाया देवभाषा इति कथ्यते। संस्कृतभाषाप्रभावः आर्यभाषासु सुस्पष्टं गोचरति।
 “...సంస్కృతంబు సకల భాషలకును” इति श्रीनाथमहाकविः अस्तुवत्। मानवदैनिकजीवने
 ज्ञानं विनापि संस्कृतपदप्रयोगः कुर्वन्ति मानवाः। उदाः नमस्ते, शुभोदयः ॐ
 ...దాటింది., चिरकालदर्शनम् इत्यादि।

इदं पदस्य साहित्योर्भावः साहित्यम्, हितेन सहितं साहित्यम् इति कथ्यते।¹
 दृश्य, शब्द भेदेन द्विविधम्। पुनः श्रव्यकाव्यं, पद्यं, गद्यं चम्पू चेति त्रिविधं
 प्रयोजनं समाजहितं भवति। अत एव काव्यनिर्वचने “काव्यं यशसे अर्थकृते
 चित्तवृत्तिरक्षतये”² इति मम्मटः अकथयत्।

संस्कृतभाषायां आदिकाव्यमिति सुप्रसिद्धं श्रीमद्रामायणमनुसृत्य आन्ध्रभाषायां
 काव्यानि समुद्भूतानि। अपि च रामायणकथां स्वीकृत्य विविध नाटकानि विरचितानि।
 विरचित श्रीमन्महाभारतं कवित्रयेण आन्ध्रभाषायां अनूदितः आन्ध्रभाषायां
 आदिकाव्यं अभवत्। नत्रयः आदिकवि विरुदांकितो अभवत् एवमेव मारुत
 मण्डसिंगन, नन्दिमल्लय वराहपुराणं, वेन्नलकण्ठसूरन विष्णुपुराणं च आन्ध्रभाषायां
 कव्यपुराणं पोतनार्येण श्रीमद्भागवतं इति नाम्ना आन्धीकृतः³

आन्ध्र महाकवि कालीदासविरचितम मेघसन्देशस्य आन्ध्रभाषायां विविधानुवादाः दृश्यन्ते।
 सन्देशस्य काव्यस्य प्रभावः दरीदृश्यते। सम्पूर्वक दिश अदिसर्जने इति धातोः
 इत्ये कृते⁴ सन्देश इति पदाविर्भावः अभूत् । सन्देशकाव्यानां दूतकाव्यमिति
 सन्देशहरो दूतये दूत्यं तदभाव कर्मणो... इति अमरकोशः। सन्देशस्तु प्रोषितस्य
 भवेत् इति रसार्णवसुधाकरः⁵

सन्देशकाव्यस्य संस्कृतवाङ्मयस्थित ऋग्वेदान्तर्गत देवशुनि सरमायाः सन्देशः
 देवगुरोः बृहस्पतेः धेनून् बलनाम राक्षसः सभटपणः अपहृतवान् । तदा देवेन्द्रः
 इमां दौत्यार्थं प्रेषयत्। सरमा बलासुरं समीप्य “इन्द्रस्य धूती रिषिता चरामि”
 अत्र इन्द्रस्य दूती सारमायाः सत्यवाक्यपालनं स्वामिभक्तितत्परत्वं, लोभराहित्यं च
 उच्यते।

- 4) నామలింగానుశాసనమ్ - భారతీయ బుక్ కార్పొరేషన్ - జవహర్ నగర్, దిల్లీ 2008
- 5) Works of Kalidasa, Motilal Banarasidas, Delhi -1972
- 6) Ramayana of Valmiki, Volume V & VI, Parimala Publications, Delhi-1990
- 7) సూక్తిమృతావలి, మహీధర్ జగన్మబహనరావు, ప్రాచీ పబ్లికేషన్స్, హైదరాబాద్-2003
- 8) సంస్కృతసాహిత్య చరిత్ర - డా.మదిగంటి గోపాలరెడ్డి, హైదరాబాద్-1997
- 9) తెలుగు సందేశకావ్య సమాలోచనమ్ - డా.రాజగోపాలశర్మ సాహిత్య నికేతన, హైదరాబాద్-1989

ఉద్ఘాటన :

- 1) సర్వశబ్దసంబోధి వ్యాఖ్యానమ్, పृ.999
- 2) కావ్యప్రకాశః - ప్రథమోల్లాసః శ్లో-2 పృ.45
- 3) ఐమృత పోతన భాగవతము - స్కంధము-1, 13 పద్యం, పృ.4
- 4) పాణినియ కృదంతపరిచ్ఛేదః 3:3:28
- 5) రసార్ణవ సుధాకరమ్ 1-204
- 6) ఋగ్వేదః - అష్టక : 8-మండల-1-తెలుగు సందేశకావ్యసమాలోచనమ్ పృ.-3
- 7) తస్యాస్సకాశం దూతంఽహం గమిష్యే రామశాసనాత్ - సుందరకాండః
- 8) ఆలంకారికపరిచ్ఛేదాన్ని కుబేరః శివపూజక తస్యాసీత్ పుష్పబద్ధం హేమమాలీనితీ నామతః తెలుగు సందేశ కావ్యసమాలోచనమ్- పృ-13

ISSN: 2348-7666

VOLUME - 4, ISSUE 12(2), DECEMBER, 2017

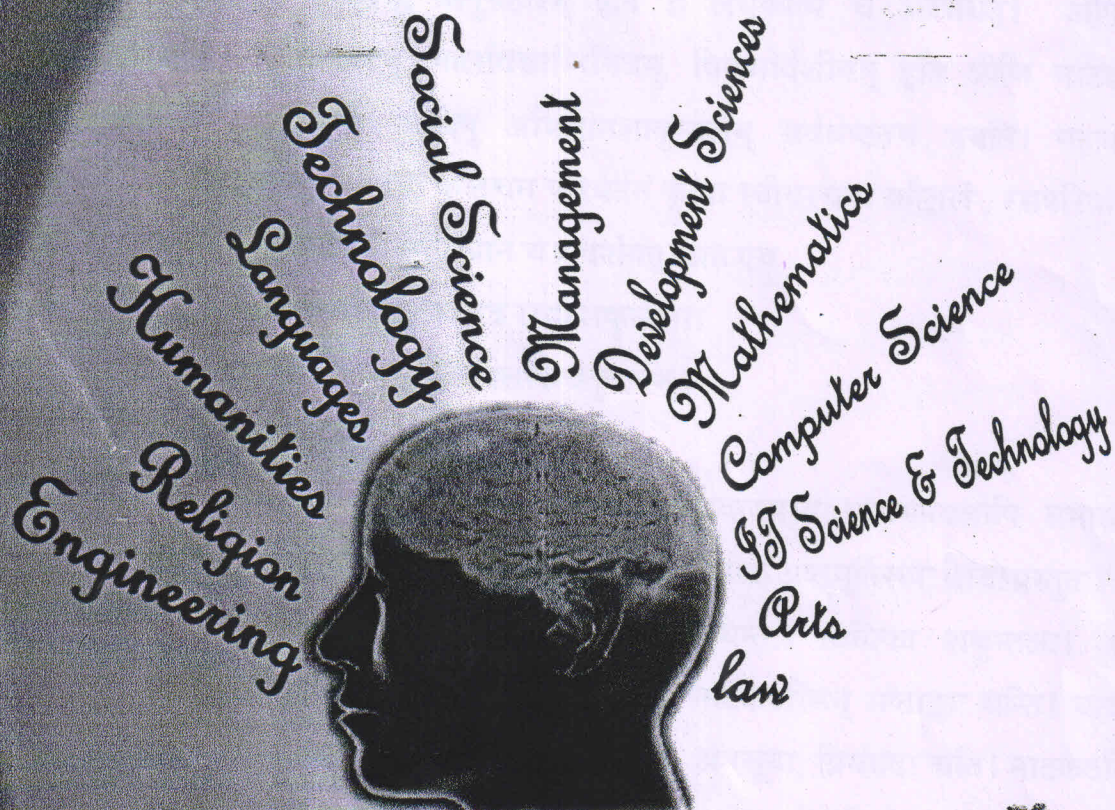
IMPACT FACTOR: 6.023

Monthly

International Journal of Academic Research

VOICE OF INTELLECTUALS

Multidisciplinary, Multiple Languages
Refereed and Indexed Journal

Editor-in-Chief
Dr.T.V.Ramana

अभिज्ञानशाकुन्तलम्-मानवजीवनदर्पणम्

Dr. K.V.R.B. VARALAKSHMI
Head of the Department,
Department of Sanskrit
Sri Y.N.M. College, Narsapur
Cell : 9393392619

कविकुलगुरुरिति सुप्रसिद्धः महाकविकालिदासः रघुवंशम्, कुमारसम्भवम् इति द्वे महाकाव्ये, मेघदूतम्, ऋतुसंहारम् इति द्वे लघुकाव्ये च अरचयत्। अपि च अभिज्ञानशाकुन्तलम्, मालविकाग्निमित्रम्, विक्रमोर्वशीयम् इति त्रीणि नाटकानि व्यरचयत्। एतेषु नाटकेषु अभिज्ञानशाकुन्तलम् सर्वश्रेष्ठतमं भवति। महाकविः कालिदासः मूलकथायां कतिचन परिवर्तनं कृत्वा स्वीयरचना कौशलं, रसपरिपोषणं, कलावैभवं, मानवजीवनविधानं च प्रादर्शयत्। अत एव

“काव्येषु नाटकं रम्यं तत्र रम्या शकुन्तला।

तत्रापि चतुर्थाङ्कः तत्र श्लोकचतुष्टयम्॥

इति प्रशंसामवाप।

अभिज्ञानं प्रधानं शाकुन्तलं इति विग्रहवाक्यस्य मध्यमपदलोपि समासमेव अभिज्ञानशाकुन्तलमिति। अस्य नाटकस्य मङ्गलश्लोके अष्टमूर्तिरूपः शिवः प्रस्तुतः।¹

अस्मिन्नाटके नायक पुरुकुलावतंसो दुष्यन्तः। नायिका शकुन्तला। अस्य नाटकस्येतिवृत्तं श्रीमन्महाभारतात् स्वीकृतम्। नाटकेऽस्मिन् सप्ताङ्काः सन्ति। चत्वारि प्रधान स्त्रीपात्राणि सन्ति। गौतमी, शकुन्तला, अनसूया, प्रियंवदा चेति। नाटकेऽस्मिन् तत्तत्पात्राणां सम्भषणेन प्रकृति परिरक्षणं, वृक्षसेचनादि क्रियैः वृक्षसंरक्षणं, वृक्षेषु सहजस्नेहस्वभावं च वर्णितम्। यथा-

अभिज्ञानशाकुन्तले प्रथमाङ्के वृक्षसेचनसमये अनसूया शकुन्तलां प्रति “त्वत्तोऽपि तातकाशयपस्याश्रमवृक्षकाः प्रियतरा इति तर्कयामि” इति अवोचत्। तच्छ्रुत्वा शकुन्तला वृक्षेषु ममापि सोदरस्नेहः अस्तीति अवोचत्।²

अशोचनीया अभवत् इति दुष्यन्तं प्राप्य अशोचनीया अभवत् इति महर्षिः शकुन्तलां अभिनन्द्यप्रस्थानसन्नाहमकरोत् इति प्रियंवदा अनसूयां प्रत्यवोचत्।

शकुन्तला तपस्वीभिः आशीर्वचनं प्राप्य तदनन्तरं “दुर्लभमिदानीं मे सखीमण्डनं भविष्यति” इत्यचिन्तयत्।⁷ शकुन्तलायाः अलङ्करणानन्तरं गौतमी शकुन्तलां पितुः आशीः स्वीकर्तुं आदिशात्। कण्वमहर्षेः मनः व्याकुलोऽभूत्। भाष्यवृष्ट्या दृष्टेः अवरोधः अभवत्। तनयाः पतिगृहगमनं व्याकुलचित्तं अकरोत्। पुत्रिकायां प्रति अव्याजप्रमा आविष्करोति।⁸ आधुनिककाले बालिकाजननं अपि जना नाङ्गीकुर्वन्ति।

पर्यावरणस्य प्रथमस्थानं दृश्यते। “पातुं न प्रथमं.....”⁹ इति श्लोके वृक्षाणां जलं दत्वा तदनन्तरं जलं पिबति। वृक्षाणां प्रथमकुसुमविकासे आनन्दं अनुभवति। वृक्षाणां पल्लवं पत्रं, पुष्पं अपि अलङ्करणार्थं न चिनोति। तादृशी शकुन्तला पतिगृहं गच्छति अनुज्ञां ददतु इति वनदेवतेभ्यः आशीः अभ्यर्थयत्। “सुश्रूष स्वगुरुन्.....” इति श्लोके गुरुजनसेवां कुरु। सपत्नीजनेषु स्नेहप्रवृत्त्या चलतु। भर्तुः आग्रहकारकाः कार्याः मा कुरु। सेवकजनेषु दयां कुरु। सम्पदः प्राप्य गर्वितो माऽभूत्। एते गृहित्या लक्षणानि¹⁰ इति मानवजीवने सदा आचरणीययोग्यानि लक्षणानि, प्रकृति परिरक्षणं, वृक्षरक्षणं च अकथयत्।

एवं रीत्या महाकवि कालिदासः अभिज्ञानशाकुन्तलनाटके मानवजीवनस्य आदर्शलक्षणानि प्रकृतिपरिरक्षणं वृक्षरक्षणं च अकथयत्।